

GRIEKSE GODEN IN HET LAND VAN LAVA

Net zoals het rode supporterslegioen in juni een Belgische enclave in Brazilië zal vormen om de Rode Duivels aan te moedigen op het WK, zo was Sicilië een stukje Griekenland nog vóór de Griekse beschaving tot haar echte hoogtepunt moest komen. Terwijl onze voorouders hier in de lage landen nog in primitieve hutten huisden (en dat deden ze nog lang daarna!), verkenden de Grieken de uiterste grenzen van de Middellandse Zee. Al vanaf de 8e eeuw v. Chr. vormde Sicilië samen met zuidelijk Italië Magna Graecia, ofte 'Groot Griekenland'. Schattingen van het inwonersaantal in de Griekse bloeitijd lopen tot 5 miljoen, exact het aantal inwoners dat het eiland vandaag telt. We nemen je mee op een 'ronde van Griekenland' door Sicilië.

Weinig gebouwen die beter de geschiedenis van Sicilië personaliseren dan de Duomo van Syracuse. Al in 734 v. Chr. als Griekse kolonie gesticht, begonnen de Syracusanen met de constructie in de zesde eeuw voor Christus: oorspronkelijk een monumentale tempel voor Athena, de Griekse godin van de wijsheid en de bereedere oorlogsvoering, werd hij goed 1000 jaar later met muren tussen de zuilen verbouwd tot een Byzantijnse kathedraal en dat zie je nog prachtig aan de binnen- en buitenzijde. In de 7e eeuw deed hij onder de moslims dienst als moskee. Daarna volgden de Normandiërs en sinds de 18e eeuw vormt een barokgevel de huidige façade.

In het aanschijn van al deze geschiedenis hoor je je gewoon nietig te voelen. Als je niet zo into geschiedenis bent, dan zorgen de afmetingen van de Griekse zuilen daar wel voor: ze zijn ruim 8 m hoog en op het dikste punt zowat twee meter in doorsnede. De officiële benaming – *Santa Maria del Piliero of Santa Maria delle Colonne*, hetgeen betekent: Heilige Maria van de Zuil(en) – is dus niet uit de lucht gegrepen. De Romeinse advocaat-politicus Cicero roemde deze voormalige tempel van Athena destijds nog om haar schoonheid. Het was hier op Sicilië dat Cicero het tot de rijzende ster van de advocatuur schopte in een zaak tegen de corrupte provinciegouverneur Verres en diens advocaat Hortensius, de Jef Vermassen van die tijd. En dat brengt ons bij een ander aspect van Sicilië: ook de uitspraak ‘in Sicilië schijnt elke dag de zon’ is aan zijn lippen ontsproten.

Sommige van de best bewaarde Griekse tempels van het Middellandse Zeegebied vind je in het zuidwesten van Sicilië

Minstens even prachtig is het Piazza Duomo als je terug naar buiten stapt. Ken ik niet, zegt u? Grote kans dat u er verliefd op geworden bent bij het zien van de film *Malèna*. Vandaar is het nog een halve kilometer stappen naar de resten van de tempel voor Apollo, eveneens op Ortigia, het eilandje aan de kust van Syracuse waar de Grieken destijds eerst voet aan wal zetten.

Het immense Griekse amfitheater van Syracuse maakt ondanks de vervallen staat veel indruk. De Grieken hebben het rechtstreeks uitgehouwen uit de rotshelling. Het bood aan de toeschouwers - naast de toneelvoorstelling - een fantastisch zicht op de zee. Zoals de in de meeste antieke theaters op Sicilië worden er nog steeds voorstellingen gespeeld, een ervaring die je zeker eens moet proberen mee te pikken. Aan de achterzijde van het amfitheater komt nog altijd stromend water toe via het 35 km lange Romeinse aquaduct.

Syracuse, Grieks amfitheater

Een verborgen pareltje is Tindari in het noordoosten. De Griekse en Romeinse overblijfselen rusten er op een heuvel met een fenomenaal uitzicht over de Tyrreenische Zee. Wandelend doorheen de te midden van olijfbomen gelegen ruïnes, stuit je op wat je niet in de drukke, toeristische hotspots zult vinden: rust! Wanneer een kudde geiten in de omgeving zich al bellend aankondigt, weet je niet voor welk zicht te kiezen: ofwel het Grieks-Romeinse theater, de Romeinse mozaïeken en de nog overeind staande bogen van de basilica, ofwel het uitzicht op het aparte zandstrand beneden je en de vulkanisch gevormde Eolische eilanden, waaronder de nog actieve vulkaan Stromboli.

Als je even genoeg hebt van de kleine dorpjes maar toch wat cultuur wil, kun je je slag slaan in Taormina. Deze mondaine stad, ook wel eens het Saint-Tropez van Sicilië gedoopt, trekt verliefde koppeltjes, shopaholics en tóch ook cultuurliefebbers vanuit alle windrichtingen. Sommige van de chique hotels bieden een prachtig uitzicht over het strand of, beter nog, een zonsopgang boven de zee. Tegen de avond loopt het centrum vol met flanerende mensen. Taormina is dan ook een van de duurste plekken op Sicilië. Vanaf de hoogste zitjes in het oorspronkelijk Griekse theater heb je een geweldig zicht op de majestueuze Etna die van hieruit het eiland lijkt te domineren. Volgens de Griekse mythologie was deze berg de smidse van Hephaistos, de kreupele god van het vuur. Aardbevingen en uitbarstingen waren het gevolg van de activiteiten in zijn werkplaats. Ook Odysseus, a.k.a. 'Niemand', zou vanaf deze berg belaagd geweest zijn door cyclopen die hete brokstukken naar beneden gooiden.

Sommige van de best bewaarde Griekse tempels van het Middellandse Zeegebied vind je niet eens in Griekenland, maar in het zuidwesten van Sicilië. De zogenaamde tempelvallei van Agrigento (destijds Akragas) is eigenlijk een heuvelkam, die over zijn hele lengte is volgebouwd met Griekse tempels. Ze zijn gebouwd in de vijfde eeuw v. Chr. en staan, gedeeltelijk gerestaureerd, sinds 1997 op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Het is een romantische plek, onder meer doordat de tempels prachtig zijn verlicht bij avond. Goed bewaard is de tempel van Juno, maar vooral die van Concordia. Weer een van de zovele heiligdommen uit de Oudheid die hun bewaring danken aan hun recyclage tot christelijke kerk, wat binnenin nog goed te zien is aan de bogen. In de Griekse tijd was het een hoogtepunt van de sobere Dorische architectuur. Zuilen rijzen zonder voetstuk rechtstreeks op uit een podium dat, in tegenstelling tot Romeinse tempels, aan alle kanten van trappen is voorzien. Ze kreunen onder een onversierde draagbalk (architraaf) met daarop de fries: een balk waarop drie verticale groeven telkens worden afgewisseld met vierkante beeldhouwreliëfjes, die als een soort stripverhaal lezen.

Oorspronkelijk werden deze tempels in hout opgetrokken, met boven op de zuilen dwarsbalken in de breedte en daarboven in de lengte. Omdat het zo'n heilig gebouw betrof, werd dat identiek nagebootst toen de Grieken in steen begonnen te bouwen, tot zelfs stenen regendruppeltjes die aan de fries hangen toe. Met het blote oog zul je het niet zien, maar de zuilen hellen een beetje scheef naar binnen, omdat ze anders door gezichtsbedrog naar buiten zouden lijken te staan. Het podium is in het midden enkele centimeters hoger dan aan de zijkanten om dezelfde reden. Nu hebben ze de kleur van de steen, maar vroeger was het bovengedeelte gekleurd, vooral in rood en blauw.

Je moet de parel van Agrigento bezoeken in de laatste uren voor zonsopgang. De oranje verkleuring van de stenen zal voor lange tijd op je netvlies gebrand staan en dan krijg je nog maar een glimp van waarom de Griekse dichter Pindaros Akragas in de vijfde eeuw v. Chr. de 'mooiste stad der stervelingen' noemde. Iets verder op de heuvelrug staat de tempel voor Hercules waarvan er weer 8 zuilen overeind staan, als het gebit van een oude man. Struikel voor de tempel van Zeus niet over het beeld van Telamon die als een slapende reus op de grond lijkt te zonnebaden. Het is een van 38 dezelfde beelden die, verscholen in de openingen tussen de zuilen met hun armen boven het hoofd geplooid, het dak mee leken te dragen. De iconische tempel voor Castor en Pollux, geboren uit het slippertje van Zeus met Leda, sluit de rij. In de jaren 1800 werd één hoek met architraaf, fries en een stukje van het dak boven de zuilen terug rechtop gezet, als een dwarsdoorsnede van een tempel uit een schoolboek.

In het zuidwesten van Sicilië laat het tempelveld van Selinunte (Selinous) en dan vooral de kolossale tempel E een onuitwisbare indruk na. Op nog geen kilometer afstand van elkaar vind je de zeer imposante resten van zeven tempels terug, gaande van een stylobaat (podium) vol puin tot een bijna volledig gereconstrueerd exemplaar. Ze worden aangeduid met letters omdat niet zeker is aan welke godheid ze waren gewijd. Vanuit de lucht is duidelijk te zien dat de zuilen van de tem-

pels als dominosteentjes op hun zij gevallen zijn, een herinnering aan hun verwoesting door een aardbeving tijdens de Middeleeuwen. Dat is ook duidelijk merkbaar bij Tempel G, volgens de laatste inzichten aan Apollo gewijd. Dat dit een kolos van tempel is geweest, bewijst de oppervlakte van 113 x 54m, met zuilen van 16 m hoog. Ook de kapitelen, de kopstukken van de zuil, zijn reusachtig: de *echinus* (vierkante draagplaat van een Dorisch kapiteel) meet 4 bij 4 meter! Er is dan ook meer dan een halve eeuw aan deze tempel gewerkt. In 409 v. Chr. werd het tragische Selinunte echter belegerd door Carthago, dat een coalitie had gevormd met het naburige Segesta. Na de nederlaag werden de 15.000 inwoners als slaaf verkocht, een klap die het nooit meer echt te boven kwam. Toen de Romeinen in de derde eeuw v. Chr. in oorlog waren met de vader van Hannibal, verkozen de Carthagers de stad met de grond gelijk te maken, nog liever dan haar over te dragen aan de Romeinen. De stichting van Segesta, aartsvijand van Selinunte, wordt in legendes toegeschreven aan de Trojanen die hier strandden op hun vlucht uit de verwoeste stad. Ze waren slechts de eersten van een lange reeks overheersers die ook de rest van Sicilië onder de voet liepen: Feniciërs, Grieken, Romeinen, Vandalen, Arabieren, Normandiërs, Spanjaarden. Ook de staat van de bekende tempel is waarschijnlijk een gevolg van een van deze veroveringen. Met de komst van Carthago in 409 v. Chr. lieten de Grieken deze schitterend bewaarde tempel destijds onafgewerkt achter. Daardoor hebben de 36 zuilen geen cannelures of groeven en is hij binnenin nog helemaal open. Aan de zijkant van het podium hebben ze niet eens de uitstulpingen weggehakt waaraan de touwen werden gebonden om de blokken te kunnen verslepen. Op een goede kilometer in vogelvlucht ligt op de nabijgelegen heuvel een Grieks theater met een uitzicht om u tegen te zeggen. Het zoveelste voorbeeld van het feit dat de oude Grieken meesters waren in het inbedden van hun bouwwerken in de natuur. Als je in de halfronde orchestra staat en een muntje laat vallen, is dat op eender welke plaats in de tribune hoorbaar.

Segesta heeft onbedoeld ook de basis gelegd voor de ondergang van het grote Athene. Het was in een slepend conflict beland met de machtige stadstaat Selinous, omdat Selinous aanspraak maakte op het land dat aan Segesta toebehoorde. Bij een van deze conflicten riep Segesta de hulp in van Athene, gedurende een periode van wapenstilstand tijdens

Selinunte, tempel E

de beruchte Peloponnesische Oorlog tussen Sparta en Athene, op het toppunt van haar macht. De Atheense leider Alcibiades overtuigt de Atheners, aangetrokken door de overvloed aan graan en rijkdommen van Sicilië, om op imperialistisch avontuur te trekken richting het land van de Etna. De expeditie naar Sicilië duurt uiteindelijk twee jaar en eindigt in 413 v. Chr. onverwacht: Athene rouwt om minstens 7000 zwaarbewapende hoplieten, maar het verlies van haar vloot met 25.000 ervaren zeelieden is niet minder dan een catastrofe voor Athene. Een decennium later verliest Athene dan ook het pleit met aartsvijand Sparta en moet de grootste vernedering uit haar geschiedenis tolereren: de democratie, zo vermaard dat ze onze geschiedenisboeken gehaald heeft, wordt vervangen door een dictatuur van Spartaanse marionetten.

Zo past het verleden van Sicilië ook letterlijk in de geschiedenis van het grote Griekenland. Maar daar hoeft je niet eens naartoe om de Griekse cultuur te leren kennen.